

Bojana Grahovac¹

Odsek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Novi Sad

RELACIJE KONCEPTA RIGIDNOSTI SA DIMENZIJAMA LIČNOSTI MERENIM UPITNIKOM VELIKIH PET PLUS DVA (VP+2)

Problem ovog istraživanja je ispitivanje relacije rigidnosti sa dimenzijama ličnosti merenim upitnikom Velikih pet plus dva koji je rezultat desetogodišnje leksičke studije sprovedene u srpskom jeziku. Rigidnost, kako je shvaćena u ovom istraživanju, predstavlja svako ponavljanje i ustaljen način bilo razmišljanja, bilo doživljavanja sebe i okoline ili reagovanja na različite stimulse iz spoljašnjeg okruženja. Konstruisan je instrument sa aitemima koji obuhvataju različite situacije u kojima je pretpostavljeno da rigidnost dolazi do izražaja. Uzorak čini 222 ispitanika (72 muških i 150 ženskih ispitanika) iz Novog Sada, starosti od 19 do 60 godina. Faktorskom analizom zadržan je jedan faktor (faktor rigidnosti) čije su metrijske karakteristike zadovoljavajuće. Rezultati pokazuju da ne postoji značajna polna razlika u skorovima na upitniku rigidnosti, dok je dobijena značajna pozitivna povezanost ($p < .01$) između starosti i rigidnosti. Relacije rigidnosti (kao kriterijumske varijable), bazičnih dimenzija ličnosti iz prostora upitnika Velikih pet plus dva i starosti (kao prediktora) ispitane su primenom multiple regresione analize. Rezultati pokazuju da značajne parcijalne doprinose predikciji skora na dimenziji rigidnosti daju starost, Neuroticizam, Savesnost, Otvorenost prema iskustvu i Negativna valenca. Svi prediktori osim Otvorenosti prema iskustvu su pozitivno korelirani sa konceptom rigidnosti. Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je rigidnost značajno povezana sa bazičnim dimenzijama ličnosti.

Cljučne reči: rigidnost, velikih pet plus dva, faktorska analiza, regresiona analiza

¹ Adresa autora:
bojana.grahovac@gmail.com

Uvod

Koncept rigidnosti se u psihologiji ispituje uglavnom u kontekstu socijalnog funkcionisanja osobe, pri čemu je posebno izučavana njena veza sa antidemokratskim tendencijama, etnocentrizmom i autoritarnošću (Janičić i sar., 2005). Tako je, na primer, u istraživanju Mereska i saradnika (1954) pokazano da su rigidniji studenti bili podložniji prihvatanju antidemokratske i fašističke ideologije. Momirović i Hošek su (prema Janičić i sar., 2005) u svojoj analizi pokazali da postoji "poseban faktor konativne rigidnosti definisan poteškoćama da se promene programi ponašanja u skladu sa promenama realne fizikalne i, naročito, socijalne sredine". Janičić i saradnici (2005) su ispitivali faktorsku strukturu upitnika RG2 (koji su konstruisali Momirović i sar.) i dobili su dva faktora rigidnosti koji su nazvani Rigidnost kao potreba za detaljnim planiranjem i Rigidnost kao potreba za kognitivnom jasnoćom.

Rigidnost se, dakle, uglavnom posmatra kao osobina autoritarne ličnosti, a obično se odnosi na bezuslovno prihvatanje onoga što autoritet kaže i obavezno pridržavanje pravila koje autoritet postavlja. Možemo postaviti pitanje da li ima rigidnosti bez autoritarne ličnosti? Da li se rigidnost odnosi samo na rigidnost u mišljenju ili možemo govoriti o rigidnosti kao širem konceptu koji utiče na ponašanje neke osobe, njena interesovanja, emocionalne reakcije, stavove i sl. Sa druge strane, da li je rigidnost nešto negativno, kako se obično i spominje u svetlu patologije, ili je moguće da rigidna osoba bude i mentalno zdrava? Slično pitanje postavili su Ciarrochi i saradnici (2005), odnosno autori su se pitali da li baš svi aspekti onoga što zovemo "rigidnost" imaju loš uticaj na naše mentalno zdravlje. Rezultati njihove studije pokazuju da potreba za jednostavnom strukturom ne vodi nužno lošem funkcionisanju, već da je čak u nekim slučajevima povezana sa boljim mentalnim zdravljem; dok je netolerancija neizvesnosti povezana sa depresivnošću, anksioznošću, stresom, suicidalnim idejama i osećanjem beznadežnosti.

U nekim ranije objavljenim studijama (Luchins, prema Schmidt, 1954.) autori smatraju da rigidnost nije osobina ličnosti sama po sebi, već da je pre sredinski uslovljena, dok neki drugi navode rezultate istraživanja, u kojima je ispitivan način rešavanja problemskih situacija, koji ukazuju da je rigidnost isključivo osobina ličnosti (Schmidt, 1954.). Rehfish (1958) sumira nalaze više studija i navodi da je u većini njih dobijan podatak da rigidnost obuhvata: ograničenja i inhibiciju, konzervativizam, netoleranciju nereda i neodređenosti (dvosmislenosti), opsesivne i perseverativne tendencije, socijalnu introverziju, anksioznost i sklonost osećanju krivice. Neki drugi autori (prema Pervin, 1960) bavili su se pitanjem da li će osoba koja pokazuje visok stepen rigidnosti na jednom zadatku isto to pokazivati i na drugom zadatku. Dobivani su kontradiktorni rezultati koji

ukazuju da postoji jednaka mogućnost da rigidna osoba bude rigidna u svim domenima sopstvenog funkcionisanja, ali i da bude rigidna samo u nekim domenima sopstvenog funkcionisanja. Pervin (1960) nadalje sprovodi istraživanje u kojem koristi različite vrste zadataka: rešavanje problema, motorika, učenje, percepcija i konceptualizacija. Uzorak čini 15 pacijenata hospitalizovanih na psihijatriji zbog neurotskih poremećaja (depresija, anksioznost i opsesivno-kompulzivni poremećaj) i 15 pacijenata hospitalizovanih na klinikama za hirurgiju i ortopediju. Rezultati sugerišu da rigidnost nije bazična dimenzija ličnosti, već da je moguće da neka osoba ispoljava rigidnost u određenim situacijama, ali ne i u drugim. Nadalje, dobijeni podaci ukazuju da su osobe hospitalizovane zbog nekog neurotskog poremećaja bile više rigidne na svim zadacima, nego normalni ispitanici, ali i da su pacijenti ispoljavali različit stepen rigidnosti na različitim zadacima: anksiozni ispitanici su bili posebno rigidni na zadacima vezanim za motoriku, dok su opsesivno-kompulzivni ispoljavali veći stepen rigidnosti na kognitivnim zadacima. Suprotan rezultat dobijen je u istraživanju McCarthy i saradnika (2008) u kojem je veća rigidnost bila povezana sa manjim brojem simptoma i boljim interpersonalnim funkcionisanjem, kako za grupu klijenata koji su bili uključeni u psihoterapijski program (ispitanici sa sledećim dijagnozama prema DSM-IV: veliki depresivni poremećaj, gojaznost, panični poremećaj, generalizovani anksiozni poremećaj i granični poremećaj ličnosti) tako i za kontrolnu grupu. Dakle, rezultati istraživanja sa jedne strane pokazuju da je rigidnost više izražena kod mentalno obolelih (Pervin, 1960), dok sa druge strane ukazuju da je rigidnost više izražena kod mentalno zdravijih osoba (McCarthy, 2008).

Zanimljivi su podaci koje je dobio Blum (1959) da ne postoji značajna povezanost između rigidnosti kod deteta i jednog od roditelja, dok je dobijena značajna povezanost kada je ispitivana zajednička roditeljska rigidnost sa rigidnošću kod deteta. Ovaj podatak govori u prilog važnosti stila vaspitanja za razvoj rigidnosti, odnosno o značajnom sredinskom faktoru. Uticaj sredine, odnosno kulture, dobijen je i u Ainsworth –ovom istraživanju (1959) koje je sprovedeno nad srednjoškolcima koji su većinom pripadnici plemena Gande i koji pohađaju četiri škole koje se razlikuju po nivou socijalizacije (engleski i afrički tip škole). Rezultati njegove studije pokazuju da su osobe koje su manje socijalizovane više rigidne, kao i da stres pojačava ispoljavanje rigidnosti.

Na osnovu iznesenih podataka, stiče se utisak da je fenomen rigidnosti dosta nejasan u psihološkoj literaturi, kao ni da nam dosadašnja istraživanja nisu mnogo pomogla da ga razumemo. Moguće je da je bar delimičan uzrok tome što se rigidnost različito definiše u navedenim studijama. Ipak, navedene kontradiktornosti možemo svesti na dva glavna pitanja: Da li je rigidnost samo osobina ličnosti ili je u pitanju širi koncept? Da li rigidnost potpomaže mentalno funkcionisanje ili pak loše utiče na mentalno zdravlje? Navedena pitanja bi mogla dobiti odgovor tek ukoliko bi se sprovedo nekoliko obuhvatnih istraživanja, na različitim uzorcima

(nekliničkom i kliničkom – različite dijagnostičke kategorije međusobno), koristeći više instrumenata za koje se pretpostavlja da mere ovaj fenomen.

U ovom istraživanju rigidnost predstavlja svako ponavljanje i ustaljen način bilo razmišljanja, bilo doživljavanja sebe i okoline ili reagovanja na različite stimuluse iz spoljašnjeg okruženja. Dakle, i impulsivna osoba može biti rigidna, kao i ona koja je izrazito promišljena. Akcenat je na ponavljanju “šablona” koje neka osoba ima a koji se odnose na to kako ona doživljava sebe i druge, i ispoljava se u svim kontekstima funkcionisanja te osobe, pri čemu osoba ne menja način funkcionisanja, čak i kada se sredina promeni. Pretpostavka je da nije u pitanju samo crta ličnosti već da su u ovaj sistem ponašanja uključeni i kognitivni stil neke osobe, njen referentni sistem, način emotivnog reagovanja, slika o sebi i drugima, kao i sistem vrednosti date osobe. Osobe koje su izrazito rigidne u svom ponašanju i koje zbog toga imaju problema u svom funkcionisanju, obično već spadaju u domen patološkog funkcionisanja, odnosno, u kategoriju poremećaja ličnosti. Naime, ove osobe nisu u stanju da koriguju svoje ponašanje u skladu sa zahtevima okoline, te zbog toga imaju perzistentne probleme u funkcionisanju na različitim životnim poljima. Ovako definisana rigidnost slična je Young-ovom (prema Sperry, 2003) konceptu šeme koju autor razvija opisujući poremećaje ličnosti. Naime, šema predstavlja široku, pervazivnu temu (dakle ne pojedinačno verovanje) koja se odnosi na to kako osoba vidi sebe i druge. Šema obično nastaje u ranom detinjstvu i razrađuje se tokom života, a čine je memorija, emocije, kognicije i telesne senzacije. O postojanju maladaptivne šeme kod poremećaja ličnosti pričaju i neki drugi autori (Bek i saradnici, prema Millon, 2004). Postavlja se pitanje da li ovakva rigidnost, kakvu vidamo kod poremećaja ličnosti, postoji i u nekliničkoj populaciji.

Nadalje, iako neki autori navode da je rigidnost bazična dimenzija ličnosti i premda, kao što je opisano, postoje kontradiktorna stanovišta, ona se ne spominje među savremenim autorima koji se bave ispitivanjem strukture ličnosti, bilo da zastupaju psihobiološki pristup ili leksičku hipotezu. Problem ovog istraživanja je ispitivanje relacije ovako definisane rigidnosti sa dimenzijama ličnosti merenih upitnikom Velikih pet plus dva (Smederevac i sar., 2010), koji je nastao korišćenjem leksičke hipoteze.

Metod

Uzorak

Uzorak istraživanja je prigodan, a čini ga 222 ispitanika iz Novog Sada.

Tabela 1.

Distribucija varijable pol

Pol	Frekvencija	Procenat	Procenat ispravnih	Kumulativni procenat
muški	72	32,4	32,4	32,4
ženski	150	67,6	67,6	100,0
Ukupno	222	100,0	100,0	

U Tabeli 2. je prikazana starosna struktura uzorka.

Tabela 2.

Distribucija varijable starost

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
godine	222	19	60	32,04	9,867

Instrumenti

Upitnik za procenu bazičnih dimenzija ličnosti Velikih pet plus dva (VP+2; Smederevac i sar., 2010) se sastoji od 184 ajtema sa Likertovom petostepenom skalom. Pet bazičnih dimenzija koje ovaj upitnik meri su: Ekstraverzija – Introverzija, Neuroticizam – Emocionalna stabilnost, Savesnost – Impulsivnost, Prijatnost – Agresivnost i Otvorenost prema iskustvu – Konvencionalnost. Svaka od ovih dimenzija sastoji se od dve ili tri subdimenzije. Dve dodatne dimenzije koje se odnose na proces samoevaluacije su Pozitivna i Negativna valenca.

Upitnik rigidnosti konstruisan je za potrebe ovog istraživanja. Pregledom literature i dostupnih instrumenata rigidnosti (upitnik RG-2, Momirović i sar., 1972., prema

Janičić i sar. 2005) postalo je jasno da njihova primena ne bi odgovarala cilju ovog istraživanja, jer se oni uglavnom baziraju na drugačijim koncepcijama ovog fenomena. Naime, rigidnost se uglavnom definiše kao osobina autoritarne ličnosti ili su ajtemi koji se odnose na rigidnost uključeni u više subskala koji mere različite dimenzije (pr. upitnik DAPP-BQ, Livesley i Jackson, 2009). U ovom istraživanju rigidnost, kako je opisano, predstavlja ponavljanje “šablona” koje neka osoba ima a koji se odnose na to kako ona doživljava sebe i druge, pri čemu je pretpostavka da se ti “šablioni” ispoljavaju u svim kontekstima funkcionisanja te osobe. U tom smislu, ajtemi su napravljeni tako da obuhvate različite životne situacije. Upitnik se sastoji od 28 tvrdnji pored kojih se nalazi Likertova četvorostepena skala. Ispitanik odgovara tako što zaokruživanjem jednog od četiri broja označava u kom stepenu se izneta tvrdnja odnosi na njega, pri čemu brojevi imaju sledeće značenje: 1 – nikad; 2 – ponekad; 3 – često; 4 – uvek. Posle urađene faktorske analize u upitniku je zadržano 20 ajtema.

Rezultati

Radi provere strukture upitnika rigidnosti urađena je analiza glavnih komponenata, u kojoj je na kraju zadržan jedan faktor koji objašnjava 23,75 % varijanse. Dobijene su zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike koje su prikazane u Tabeli 3, dok je u Tabeli 4 prikazano nekoliko karakterističnih ajtema prve glavne komponente (tabela sa svima ajtemima prve glavne komponente nalazi se u Prilogu).

Tabela 3.

Psihometrijske karakteristike izolovanog faktora

Kronbahova alfa	KMO koeficijent reprezentativnosti	Skjunis	Kurtozis
.8234	.809	.403	.468

Tabela 4.*Struktura prve glavne komponente skale rigidnosti – karakteristični ajtemi*

Ajtemi	Faktor
RG5 Svaki novi problem koji mi se pojavi rešavam na isti način.	,522
RG11 Većina ljudi iz mog okruženja mi prigovara zbog istih stvari.	,557
RG14 Ponašam se isto bez obzira na to gde se nalazim.	,559
RG20 Imam ista shvatanja kao kad sam bio mlađi.	,557
RG21 Čak iako situacija nalaže drugačije, ja se ponašam kako sam navikao.	,652
RG26 Moji uobičajeni sukobi sa drugima su posledica njihovog nerazumevanja moje ličnosti	,515

Ajtemi koji čine faktor rigidnosti odnose se na tendenciju osobe da tokom vremena zadržava ista shvatanja o sebi, drugima i životu; da joj se i pozitivni i negativni događaji ponavljaju na isti način; i tendenciju da konflikte sa drugima doživljava kao posledicu toga što drugi ne razumeju njenu ličnost i njene potrebe. Ovakva osoba smatra da treba da bude istrajna u svojim principima, čak iako je to na njenu štetu. Ovde treba razlikovati istrajnost kao osobinu koja se odnosi na ambiciju da se sopstvenim zalaganjem postignu visoki ciljevi (Smederevac sar., 2010) od “teranja po svome” uz nemogućnost zauzimanja druge perspektive i nedostatak samokritičnosti.

Ispitivano je da li s obzirom na pol postoji razlika u skorovima koje postižu ispitanici na upitniku rigidnosti. Rezultati su predstavljeni u Tabeli 5 i Tabeli 6.

Tabela 5.*Distribucija sumacionih skorova u odnosu na pol ispitanika*

Pol	Aritmetička sredina	N	Standardna devijacija
muški	42.7917	72	8.43690
ženski	41.7584	149	7.60037
Ukupno	42.0950	221	7.87834

Tabela 6.*t – test za nezavisne uzorke*

t	df	p
.913	219	.362

Rezultati pokazuju da nema razlike po polu s obzirom na rezultat koji ispitanici postižu na upitniku rigidnosti.

Proveravano je, takođe, da li postoji povezanost između starosti ispitanika i postignuća na upitniku rigidnosti (Tabela 7).

Tabela 7.*Korelacija između starosti i skora na upitniku rigidnosti*

	r	p
Vrednost koeficijenta r	.275	.000

Kao što se iz Tabele 7 može videti, dobijena je značajna povezanost na nivou značajnosti .01 između starosti ispitanika i njihovog postignuća na upitniku rigidnosti. Rezultat pokazuje da su stariji ispitanici rigidniji.

Za proveru relacije koncepta rigidnosti sa bazičnim dimenzijama ličnosti i starošću korišćena je Multipla regresiona analiza u kojoj su faktori upitnika VP+2 i starost ispitanika bili prediktori rigidnosti (Tabele 8 i 9).

Tabela 8.*Koeficijent multiple korelacije*

	R	p
Vrednost koeficijenta R	.581	.000

Tabela 9.
Vrednosti prediktora u regresionoj analizi

	Beta	t	p
Neuroticizam	.359	4.989	.000
Ekstraverzija	.121	1.474	.142
Savesnost	.197	2.495	.013
Agresivnost	.138	1.906	.058
Otvorenost prema iskustvu	-.204	-2.488	.014
Pozitivna valenca	.049	.642	.522
Negativna valenca	.226	2.519	.013
Starost	.187	2.933	.004

Rezultat pokazuje da je koeficijent Multiple korelacije R značajan na nivou značajnosti .01.

Značajni prediktori na nivou značajnosti .01 je dimenzija Neuroticizam i starost, dok su Savesnost, Otvorenost prema iskustvu i Negativna valenca značajni prediktori na nivou značajnosti .05. Svi prediktori osim Otvorenosti prema iskustvu su pozitivno korelirani sa konceptom rigidnosti.

Diskusija

Sprovedeno istraživanje je eksplorativnog tipa, a glavni cilj je bio ispitivanje relacije koncepta rigidnosti sa bazičnim dimenzijama ličnosti. Rigidnost je opisana kao tendencija osobe da se ponaša na isti način u različitim situacijama, da kroz odrastanje zadržava ista shvatanja o sebi, drugima i svetu, i odnosi se na doživljaj osobe da joj se kroz život ponavljaju iste situacije. Rigidna osoba često ima problema u odnosima sa drugima, pri čemu odgovornost za konflikte vidi kao posledicu toga što drugi ne razumeju njenu ličnost i ne umeju da “pročitaju” njene potrebe. Konstruisan je instrument sa ajtemima koji obuhvataju različite situacije u kojima je pretpostavljeno da ova osobina dolazi do izražaja. Analizom glavnih komponenti

zadržan je jedan faktor (faktor rigidnosti) čije su metrijske karakteristike zadovoljavajuće: Kronbahov alfa koeficijent pouzdanosti iznosi .8234, dok je vrednost Kajzer – Majer – Olkinovog koeficijenta reprezentativnosti (KMO) .809. Zakrivljenost distribucije (Skewness) iznosi .403 dok je zaravnjenost distribucije (Kurtosis) .468. Rezultati pokazuju da ne postoji značajna polna razlika na upitniku rigidnosti, dok je dobijena značajna povezanost ($p < .01$) između starosti ispitanika i skora koji postižu na pomenutom upitniku. Naime, rezultat pokazuje da su stariji ispitanici i rigidniji. Ovaj rezultat je možda posledica toga što stariji ispitanici u većoj meri imaju izgrađene načine funkcionisanja kojih se doslednije pridržavaju, ali mogao bi biti i posledica toga što samim tim što su stariji, imaju više iskustva, pa mogu adekvatnije da procene koliko su njihovi životni događaji sličniji, odnosno, koliko im se neko iskustvo ponavlja.

Multiplom regresionom analizom je ispitivan odnos između bazičnih dimenzija ličnosti, starosti i koncepta rigidnosti. Značajni prediktori na nivou značajnosti .01 su starost i Neuroticizam, dok su na nivou značajnosti .05 značajni prediktori Savesnost, Otvorenost prema iskustvu i Negativna valenca. Otvorenost prema iskustvu je jedini prediktor koji je u negativnoj korelaciji sa kriterijumskom varijablom, dok su ostali prediktori pozitivno povezani. Rezultati, dakle, pokazuju da su rigidne osobe sklone pesimizmu, nezadovoljstvu (visoki skorovi na Neuroticizmu), da su istrajni u ostvarenju svojih ciljeva, ali moguće je i da opterećuju druge sopstvenim perfekcionizmom te da s toga imaju problema u interpersonalnom funkcionisanju (visoki skorovi na Savesnosti), uz doživljaj sebe kao zle i opasne osobe (visoki skorovi na Negativnoj valenci). Ove osobe su konzervativnog duha i teško se privikavaju na bilo kakve promene (niži skorovi na Otvorenosti prema iskustvu). Dakle, rigidna osoba, iako je hronično nezadovoljna i ima negativnu sliku sebe i premda loše funkcionise u interpersonalnim odnosima, ne menja svoje ponašanje u skladu sa promenama spoljašnjeg okruženja. Ova doslednost u ponašanju nezavisno od spoljašnjih uticaja možda je podloga one vrste nepromenljivosti ponašanja kakvu srećemo kod poremećaja ličnosti. Naime, u DSM-IV (prema Duff, 2006) poremećaji ličnosti se opisuju kao nefleksibilni i pervazivni obrasci ponašanja u širokom opsegu socijalnih i personalnih situacija, koji vode ka klinički značajnom stresu i sve gorem funkcionisanju. Slično i Švrakić (2009) opisuje poremećaje ličnosti i predlaže da se ova kategorija poremećaja naziva “poremećaj adaptacije” jer je upravo to njihov glavni simptom.

Da rigidne osobe imaju smanjenu toleranciju na frustraciju pokazali su Brand i saradnici (1995) u svom istraživanju procesiranja informacija na tri vrste zadataka (dva memorijska zadatka i kompjuterizovana verzija Strupovog zadatka). Naime, dobijen je rezultat da su u uslovima kada je bio prisutan šum rigidnije osobe brže odgovarale na zadati stimulus, ali su i više grešile, nego u situacijama bez šuma; dok je kod fleksibilnih (opuštenih) ispitanika dobijen suprotan rezultat. Nadalje, rigidne osobe su bile više anksiozne u prisustvu šuma, nego ispitanici iz druge grupe. Da u stresnim situacijama dolazi do većeg ispoljavanja rigidnosti pokazao je i Ainsworth

u svom istraživanju (1959). Ovi podaci idu u prilog dobijenom rezultatu da je povišenje na Neuroticizmu značajan prediktor rigidnosti.

Dobijeni rezultat da je starost značajan prediktor rigidnosti je očekivan s obzirom na prethodno dobijenu značajnu korelaciju između ovih varijabli.

Na osnovu dobijenih korelacija (i njihovog smera) između crta ličnosti i rigidnosti stiče se utisak da je rigidnost faktor rizika koji ugrožava mentalno zdravlje pojedinca. To bi moglo da znači da su osobe koje postižu visok skor na ovom upitniku vulnerabilne za razvoj određenih psihičkih poremećaja. Delimično u prilog ovoj hipotezi govori i istraživanje (Duberstein, 1995) u kojem je korišćen metod psihološke autopsije nad osobama koje su izvršile suicid. Dobijeni su rezultati koji pokazuju da su ove osobe imale izražen veći stepen Neuroticizma nego kontrolni ispitanici istih godina, kao i da su starije osobe koje su izvršile suicid imali niže skorove na dimenziji Otvorenost prema iskustvu nego mlađe osobe sa izvršenim suicidom i normalni ispitanici. Kako i sam autor navodi, u literaturi se često spominje da Neuroticizam i Negativan afektivitet doprinose razvoju psihopatologije, dok je dimenzija Otvorenosti prema iskustvu relativno zanemarena u ovakvim analizama. Izgleda da stariji ispitanici postižu niže skorove na ovoj dimenziji, što uz visok Neuroticizam predstavlja faktor rizika koji ugrožava njihovo mentalno zdravlje. Kako je u ovom istraživanju dobijena pozitivna povezanost rigidnosti sa starošću, Neuroticizmom, Negativnom valencom i negativna povezanost sa dimenzijom Otvorenost prema iskustvu – moguće je da je upravo rigidnost kao način funkcionisanja osobe bitan faktor psihičkog oboljevanja pojedinca. Za potvrđivanje ove hipoteze bilo bi neophodno ispitati kakve rezultate na upitniku rigidnosti postižu ispitanici iz kliničkog uzorka i porediti njihove rezultate sa rezultatima nekliničkog uzorka. Takođe, trebalo bi proveriti da li se međusobno po skoru na upitniku rigidnosti razlikuju osobe sa različitim psihičkim poremećajima. Rigidnost se povezuje sa različitim mentalnim poremećajima, pri čemu se dobijaju kontradiktorni rezultati o njenom uticaju na iste. Na primer, u istraživanju Blechert-a i saradnika (2005) dobijen je rezultat da rigidnost nije prediktor depresije iako su drugi istraživači smatrali da je rigidnost centralna karakteristika premorbidne ličnosti depresivnih osoba (Von Zerssen, 1996, prema Blechert, 2005). Sa druge strane, povezanost rigidnosti sa Svesnošću ukazuje na neka pozitivna svojstva rigidnosti. Moguće je da istrajnost i doslednost u ponašanju (kao deo Svesnosti) ono što karakteriše i rigidne osobe, a dovodi do ostvarenja ciljeva koje osoba sebi postavlja. Nadalje, moguće je da je upravo ovaj aspekt rigidnosti ono što potpomaže dobro mentalno funkcionisanje, što je i dobijan rezultat u nekim studijama (McCarthy, 2008).

Pretpostavka je da je ovako definisan koncept rigidnosti povezan sa rigidnošću koja se spominje u opisima funkcionisanja različitih poremećaja ličnosti, odnosno da se odnosi na maladaptaciju. U ovom istraživanju je proveravan odnos između bazičnih dimenzija ličnosti i rigidnosti, ali za bolju eksploraciju ovog koncepta neophodno je ispitati i njegove relacije sa drugim konceptima, kao npr. emocionalna

regulacija, kognitivni stilovi, sistem vrednosti i sl., kao i njihove međusobne relacije. Tek tada bismo rigidnost mogli bolje da definišemo, odnosno da vidimo u kojoj meri je to osobina ličnosti a koliki je uticaj drugih psihičkih faktora. Ukoliko bismo bolje razumeli rigidnost, kako nastaje, kako se sve manifestuje i koliki je zaista njen uticaj na mentalno funkcionisanje pojedinca, možda bismo mogli da je adekvatno tretiramo u cilju očuvanja i poboljšanja mentalnog zdravlja pojedinca.

Literatura

Ainsworth, L.H. (1959). Rigidity, Stress and Acculturation: (Uganda). *The Journal of Social Psychology*, 49, 131-136.

Blechert, J., & Meyer, T. D. (2005). Are measures of hypomanic personality, impulsive nonconformity and rigidity predictors of bipolar symptoms?. *British Journal of Clinical Psychology*, 44, 15-27.

Blum, A. (1959). The Relationship Between Rigidity-Flexibility in Children and Their Parents. *Child Development*, 30, 297-304

Brand, N., Schneider, N., & Arntz, P. (1995). Information processing efficiency and noise. Interactions with personal rigidity. *Personality and Individual Differences*, 18, 571-579.

Ciarrochi, J., Said, T., & Deane, F. P. (2005). When Simplifying Life Is Not So Bad: The link between Rigidity, Strssful Life Events, and Mental Health In an Undergraduated Population. *British Journal of Gidance and Counselling*, 33, 185-197.

Duberstein, R. P. (1995). Openness to Experience and Completed Suicide Across the Second Half of Life. *International Psychogeriatrics*, 7, 183-189.

Duff, S., & Kinderman P. (2006). An Interacting Cognitive Subsystems Approach to Personality Disorder. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 13, 233-245.

Janičić, B., Mihić, V. i Šakotić- Kurbalija, J., (2005). Odnos između evropskog i nacionalnog identiteta i rigidnosti kao crte ličnosti. *Psihologija*, 38, 461-472.

Liveseley, W. J., & Jackson, D.N. (2009). Dimensional Assessment of Personality Pathology – *Basic Questionnaire, Tehnical Manual*. London: SIGMA, assessment systems inc.

McCarthy, K.S., Connolly-Gibbons, M.B., & Barber, J.P., (2008). The Relation of Rigidity Across Relationships With Symptoms and Functioning: An Investigation

With the Revised Central Relationship Questionnaire. *Journal of Counseling Psychology*, 55, 346-358.

Meresko, R., Rubin, M., Shontz, F. C., & Morrow, W. R. (1954). Rigidity of attitudes regarding personal habits and its ideological correlates. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 49, 89-93.

Millon, T. (2004). *Personality Disorders in Modern Life*. New Jersey: John Wiley&Sons, Inc.

Pervin, L.A. (1960). Rigidity in Neurosis and General Personality Functioning. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 61, 389-395.

Rehfish, J. M., (1958). A Scale for Personality Rigidity. *Journal of Consulting Psychology*, 22, 11-15.

Schmidt, H.O., Fonda, C. P., & Wesley, E. L., (1954). A Note on consistency of rigidity as a personality variable. *Journal of Consulting Psychology*, 18, 450.

Smederevac, S., Mitrović, D. i Čolović, P. (2010). Velikih pet plus dva – primena i interpretacija. Beograd: Društvo psihologa Srbije.

Sperry, L., (2003). *Handbook of Diagnosis and Treatment of DSM-IV-TR Personality Disorders*. New York: Brunner-Routledge.

Švrakić, D.M. i Švrakić, N.M. (2009). Savremeni koncept i dijagnostika poremećaja ličnosti. *Engrami*, 31, 3-4.

Prilog

Struktura prve glavne komponente skale rigidnosti

Ajtemi	Faktor
RG2 Kada upoznajem nove osobe, predstavljam se u istom svetlu.	,370
RG3 Smatram da su stvari u životu ili crne ili bele.	,483
RG4 Devojci/momku prilazim na isti način, čak iako se to ranije nije pokazalo uvek uspešnim.	,420
RG5 Svaki novi problem koji mi se pojavi rešavam na isti način.	,522
RG9 Mislim da čovek treba da bude istrajan u svojim principima, čak iako je to na njegovu štetu.	,414
RG10 Svi se prema meni ponašaju na isti način.	,486
RG11 Većina ljudi iz mog okruženja mi prigovara zbog istih stvari.	,557
RG12 I moji uspesi i moji neuspesi se ponavljaju na isti način.	,507
RG14 Ponašam se isto bez obzira na to gde se nalazim.	,559
RG15 Dešava mi se da ne znam zašto se drugi ljute na mene.	,488
RG16 Celog života se nerviram zbog istih stvari.	,453
RG17 Prema svim ljudima se ponašam isto.	,426
RG19 Držim se svog prvog utiska o drugima.	,506
RG20 Imam ista shvatanja kao kad sam bio mlađi.	,557
RG21 Čak iako situacija nalaže drugačije, ja se ponašam kako sam navikao.	,652
RG24 Bez obzira na okolnosti, verujem da ću uspeti ako ostanem pri svome.	,378
RG25 Okružen sam ljudima koji me povređuju na isti način.	,470
RG26 Moji uobičajeni sukobi sa drugima su posledica njihovog nerazumevanja moje ličnosti.	,515
RG27 Mnogi imaju problema u komunikaciji sa mnom.	,481
RG28 Bliske osobe moraju da prepoznaju moje potrebe čak i kada ih ne izgovorim.	,409

Bojana Grahovac

Faculty of Philosophy,
Department of
Psychology,
University of Novi Sad

**RELATION BETWEEN RIGIDITY
AND TRAIT DIMENSIONS
ASSESSED BY BIG FIVE PLUS
TWO (VP+2)****Abstract**

The aim of this study is to examine the relation between rigidity and personality traits assessed by Big five plus two questionnaire, which is the result of a decade long lexical study in serbian language. Rigidity in this study is defined as any repetition and any fixed mode of thinking, self and the environment perceiving or reacting to different external stimuli. Instrument was constructed with items that include a variety of situations in which it was assumed that the rigidity is expressed. The sample consists of 222 participants (72 males and 150 females) from Novi Sad, aged 19 to 60 years. Factor analysis retained one factor (the rigidity factor) whose psychometric characteristics are satisfactory. The results show no significant gender differences in scores on the rigidity questionnaire, while significant positive correlation ($p < .01$) was obtained between age and rigidity. Relations between rigidity (as criterion variable), basic personality dimensions from Big five plus two questionnaire, and age (as predictor) were examined using multiple regression analysis. The results show that significant partial contributions to the prediction of scores on the rigidity dimension provide age, Neuroticism, Conscientiousness, Openness to experience and Negative valence. All predictors except Openness to Experience were positively correlated with the concept of rigidity. Based on the results, it can be concluded that the rigidity is significantly associated with basic personality dimensions.

Keywords: rigidity, big five plus two, factor analysis, multiple regression analysis